

TÜRKİYE-PAKİSTAN INTERCONNECTED BUSINESS

14 Ekim 2020, Zoom Online Konferans Sistemi

INTERCONNECTED BUSINESS SERIES: TÜRKİYE-PAKİSTAN

14 Ekim 2020,
Zoom Online Konferans Sistemi

Moderatör

- AHMET CENGİZ ÖZDEMİR
DEİK/Türkiye-Pakistan İş Konseyi Başkanı

Konuşmacılar

- Nail Olpak, *DEİK Başkanı*
- İhsan Mustafa Yurdakul, *T.C. İslamabad Büyükelçisi*
- Muhammed Syrus Sajjad Qazi, *Pakistan'ın Ankara Büyükelçisi*
- Anjum Nisar, *Pakistan Ticaret ve Sanayi Odaları Federasyonu Başkanı*
- Amjad Rafi, *Pakistan-Türkiye İş Konseyi Başkanı*
- Bilal Khan Pasha, *Pakistan İstanbul Başkonsolosu*
- Demir Ahmet Şahin, *T.C. İslamabad Ticaret Müşaviri*
- Eyyüp Yıldırım, *T.C. Karaçi Ticaret Ataşesi*

Sektörel Oturum Konuşmacıları

- Cemal Can Dinçer, *DEİK/Türkiye-Pakistan İş Konseyi Başkan Yardımcısı, Arçelik Türkiye/ Pakistan Müdürü*
- Burcu Coşkun, *Coca Cola İçecek Grup Kurumsal İlişkiler Müdürü*
- Mustafa Çetin Gümüsoğlu, *Siyahkalem Mühendislik ve İnşaat İş Geliştirme ve Yurtdışı Direktörü*

Katılımcı Sayısı: 268

TOPLANTI NOTU

DEİK/Türkiye-Pakistan İş Konseyi ve Pakistan Ticaret ve Sanayi Odaları Federasyonu iş birliğiyle 14 Ekim 2020 tarihinde zoom online konferans sistemi aracılığıyla düzenlenen "Interconnected Business Series: Türkiye-Pakistan" toplantısı, DEİK/Türkiye-Pakistan İş Konseyi Başkanı Ahmet Cengiz Özdemir'in moderatörlüğünde, T.C. İslamabad Büyükelçisi İhsan Mustafa Yurdakul, Pakistan'ın Ankara Büyükelçisi Muhammed Syrus Sajjad Qazi, DEİK Başkanı Nail Olpak, Pakistan Ticaret ve Sanayi Odaları Federasyonu Başkanı Anjum Nisar, Pakistan-Türkiye İş Konseyi Başkanı Amjad Rafi, Pakistan İstanbul Başkonsolosu Bilal Khan Pasha, T.C. İslamabad Ticaret Müşaviri Demir Ahmet Şahin, T.C. Karaçi Ticaret Ataşesi Eyüp Yıldırım'ın konuşma ve sunumlarıyla gerçekleşti. Toplantının son bölümünde Türk ve Pakistanlı firmalar gıda & içecek, inşaat & inşaat malzemeleri, bu sektörlerde öne çıkan teknolojiler ve ilgili makine sektörlerinde gerçekleşen oturumlarda görüşmeler gerçekleştirdi.

CENGİZ ÖZDEMİR

DEİK/Türkiye-Pakistan

İş Konseyi Başkanı

Son dönemde, dünyada daha önce benzerini yaşamadığımız bir pandemi dönemi geçirmekteyiz. Salgın dünyada sadece insan sağlığını, günlük yaşamını etkilemekle kalmadı; aynı zamanda, iş yapma, iletişim kurma, tedarik zinciri, pazar çeşitliliği, dijitalleşmenin önemi gibi konuları yeniden değerlendirmemizi gerekli kılmıştır. Bugün bu platformda bir araya gelmemizin sebebi, bu zorlu süreçte dostluğumuzun yanında ticari ilişkilerimizi de geliştirmektir.

Bu süreçte ekonomi de dahil olmak üzere her alanda uluslararası dayanışmanın önemini gördük. 2020 yılının Şubat ayında, Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın önderliğinde gerçekleştirdiğimiz ziyaret kapsamında kendilerinin işaret ettiği 5 milyar dolarlık ticaret hacmi hedefine ulaşma yönünde iki ülke iş insanlarımızı bir araya getiren bu toplantıların önemine inanıyor ve bu yönde çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Bu önemli ziyarette, Sayın Cumhurbaşkanımızın liderliğinde ve eş başkanlığında, değerli Bakanlarımızın katılımlarıyla Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi 6. Dönem Toplantısı kapsamında ülkelerimiz arasında imzalanan, Stratejik Ekonomik Çerçeve ve Eylem planı doğrultusunda, ticaret ve yatırım ilişkilerine yönelik gerekli çalışmaları yapmaya gayret etmekteyiz.

İş Konseyi olarak, derin ve özel bir ilişkiye sahip olduğumuz Pakistan ile farklı sektörlerdeki yatırım ilişkilerimizi geliştirmek konusunda kararlı olduğumuzu belirtmek isterim. İş Konseyi olarak, kardeş ülke Pakistan'ın stratejik öneminin farkındayız, bu nedenle ekonomik ilişkilerimizi hak ettiği konuma getirmek için çaba sarf etmekteyiz. Stratejik öneme sahip, enerji, ticaret, ulaşım koridorlarında yer alan 200 milyonun üzerindeki nüfusu, Asya ticaretinin önemli parçalarından olan Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ve Türkiye ile ilgili potansiyel Serbest Ticaret Anlaşması gibi özellikleriyle Türkiye-Pakistan iş dünyası açısından önemli

fırsatlar barındırmaktadır. İş Konseyi olarak, önümüzdeki dönemde, Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru Projesi kapsamında yapılacak olan çalışmaların Türkiye-Pakistan ticaret ilişkilerini daha ileriye taşıyacağına inanmaktayız.

İş Konseyi olarak, iki ülkenin karşılıklı hassasiyetlerini ve faydalarını en üst düzeyde göz önünde bulunduran bir Serbest Ticaret Anlaşması'nın en kısa zamanda tamamlanmasını arzu etmekteyiz.

2019 yılında başlayan Dijital Pakistan İnisiyatifi çerçevesinde, Pakistan'ın girişimcilik ekosistemi hızla gelişmektedir ve dijitalleşme yolunda önemli adımlar atılmaktadır. Türkiye-Pakistan işbirliği, yüksek teknoloji ürünleri, teknoloji transferi, madencilik, savunma, inşaat, enerji, turizm, sağlık gibi birçok sektörde gelişme potansiyeline sahiptir. Sayın Cumhurbaşkanımızın ziyaretinde, Pakistan Başbakanı Sayın Imran Khan, bilgi ve teknoloji konularında yatırıma açık olduklarını ifade etmiştir. Ülkelerimiz arasında savunma sanayi sektöründe önemli iş birlikleri mevcuttur. Ayrıca Türk firmaları Pakistan'da enerji, altyapı, inşaat, liman, sulama ve danışmanlık sektörlerinde önemli projeler üstlenmişlerdir, üstlenmeye de devam edecektir.

Bizler önümüzdeki dönemde ülkelerimiz arasında işbirliğini geliştirmeyi ve çeşitlendirmeyi arzu ediyoruz. Bugünkü toplantımızda, gıda, yiyecek içecek ve makine teknolojileri sektörlerinde iş insanlarını bir araya getiren oturumlarımız olacaktır. Önümüzdeki dönemde de karşı kanadımız Pakistan Sanayi ve Ticaret Odaları Federasyonu iş birliğinde farklı sektörlerde de ortaklığımızı arttırmayı temenni etmekteyiz.

NAİL OLPAK
DEİK Başkanı

Dünya olarak zor bir dönemden geçtiğimiz bu süreçte öncelikle sağlıklı günler diliyor ve iş hayatını kesintisiz bir şekilde sürdürme gayretinde olduğumuzu belirtmek istiyorum. Şubat ayında Pakistan'daydık, bugün pandemi sebebiyle görüşmelerimizi dijital olarak sürdürmekteyiz.

Biraz önce Türkiye-Pakistan İş Konseyi Karşı Kanat Başkanımız Sayın Amjad Rafi kardeşliğin ne olduğunu bize çok güzel bir şekilde anlattı. Biz Türkiye tarafından baktığımızda kardeşliğin ne olduğunu, Pakistan'ın 1920 yılında yaşadığımız süreçlerde 3000 kişilik kolluk ekiplerini göndermesinden Kıbrıs Barış Harekatına ve 17 Ağustos döneminde desteği ile derin bir şekilde hissetmiş bulunmaktayız ve müteşekkiriz. Türk halkı ve Türk iş dünyası olarak Pakistanlı dostlarımız ile omuz omuzayız.

Bugünkü birlikteliğimizdeki hedefimiz iş birliklerimizi daha da geliştirmektir. Askeri alanda Havelsan'dan başlayarak STM ile birlikte giden çok güzel iş birliklerinin olduğunu biliyoruz. Diğer taraftan iş dünyası açısından bakıldığında, doğrudan yatırımlarda her ülkenin sermaye birikimlerini dikkate alarak, Türkiye'nin Pakistan'daki doğrudan yatırım tutarının 160 milyon dolara yaklaştığını, Pakistan'ın da Türkiye'de 15-16 milyon dolar tutarında doğrudan yatırımı bulunduğunu belirtmek isterim. Bu rakamı arttırmanın, bugünkü toplantımızın amaçlarından biri olduğunu da hatırlatmak isterim.

İkili ticaret hacmimiz 850 milyon dolar civarında ve öncelikle 1 milyar ve sonrasında 5 milyar dolar olarak belirlenen iki hedef koyulmuş durumda. Bu hedefleri gerçekleştirecek olan kişiler iş dünyası olarak bizleriz, bu yolda sıkıntılarımız varsa devlet yöneticilerimizden, bugün aramızda bulunan Büyükelçilerimizden ve Ticaret Müşavirlerimizden desteklerini isteyeceğiz.

Serbest Ticaret Anlaşması aramızdaki hassas konulardan bir tanesidir. Bu konunun her iki tarafın da çıkarını koruyan olumlu sonuca gitmesi önem taşımaktadır.

Pakistan-Çin Ekonomik Koridoru çerçevesindeki projeleri ve 5 yılda 5 milyon konut projeleri bizim için büyük önem taşımaktadır. Müteahhitlerimizin başarısını biliyoruz, bunun Pakistanlı dostlarımız tarafından daha fazla değerlendirileceğini ümit ediyoruz.

Pakistan'da geçtiğimiz yıl başlatılan "Dijital Pakistan" projesi konusunda, Covid-19 ile birlikte dijitalleşmenin hayatımızda önemini arttığını kendimize hatırlatmamız gerektiğini söylemek istiyorum. Covid-19 hayatımızı sadece toplantılarımızı sanal ortamda gerçekleştirme yönünde değiştirmiyor, bunun dışında yapay zekanın hayatımızda daha fazla kullanılacağı bir süreci de beraberinde getiriyor.

Yerelleşmeye her ülke kendi içerisinde daha fazla önem veriyordu. Demek ki bundan sonra globalleşmeden sonra "glokalleşme"yi daha fazla konuşacağımız bir süreç var. Lojistiği de bundan sonra daha fazla konuşmak durumundayız, lojistikte ulaşılabilirlik kavramı öne çıktı. Bir hizmetin veya ürünün yakın veya uzak olması ayrı bir kavram, ama elde edemiyorsanız bu önemli bir sorun. Bu süreçte tedarik zinciri de dünyanın en önemli gündem maddesi oldu. Tedarik zincirini koparmadan birlikte ayakta kalabilmeyi ve güven duygusunu sürdürebilmeyi arzu ediyoruz.

Biz DEİK olarak 146 İş Konseyimizle tüm dostlarımızla birlikte sizlerin de hizmetinizdeyiz. Pakistanlı dostlarımızın DEİK bünyesinde tüm dünyaya yayılmış olan 146 iş konseyimizin networkünü kullanabileceklerini bir defa daha hatırlatmak isterim.

Pakistan'ın kurucusu Sayın Cinnah'ın dediği gibi; "İmkânsız bir hakikat değildir, bir fikirdir. İmkansız bir ifade değildir, bir cesarettir. İmkansız potansiyeldir. İmkansız geçicidir, imkansız hiçbir şeydir". Ben iş dünyası temsilcileri olarak imkansızı tanımadığımızı ve dostluğumuzu ticaretimizle daha fazla taçlandıracağımıza yönelik inancımızı ifade etmek istiyorum.

İHSAN MUSTAFA YURDAĞUL

T.C. İslamabad Büyükelçisi

DEİK ve Pakistan Ticaret ve Sanayi Odaları Federasyonu'na (FPCCI) düzenledikleri toplantı için teşekkür ediyorum. İş insanları ne kadar bir araya gelebilirse o kadar iyidir diye düşünüyorum. Bu toplantı hatırlayabildiğim kadarıyla beşinci toplantı ve umuyorum ki yapılacak görüşmeler iki ülke iş dünyası arasında gelecekteki ortak girişimlerin ve iş birliklerinin önünü açacaktır.

Pandemi nedeniyle yaşanan bu zorlu süreçte altını çizmek istediğim husus; iki ülkenin bağının her zaman güçlü kalacağı, ülkelerimiz arasında iş birliği fırsatlarının var olduğu, ülkelerimizin iş insanlarının bu fırsatları kararlılıkla takip ettiği ve ikili ticaret ve yatırım ilişkilerimizin artacak gelişeceği yönündedir.

Toplantıda daha önce bahsedilmiş olan ancak benim de altını çizmek istediğim 3 konu var. Bunlardan birincisi inşaat sektörüdür. Pakistan, 5 milyon düşük maliyetli konutun tamamlanması için önemli teşvikler vermektedir, Türk müteahhitler ürünleri ile birlikte Pakistanlı paydaşları ile kazan-kazan prensibiyle bu projelerde yer alabilirler. Bugünkü toplantıdaki sektörel oturumlardan birinin inşaat sektörüne yönelik olduğunu öğrenmekten mutluluk duyuyorum, umarım bu konudaki görüşmeler iş insanlarımız açısından fırsat yaratabilir.

İkinci olarak ülkelerimiz arasındaki durgun seyreden ticaret hacminden bahsetmek istiyorum. Bu sene de 800 milyon dolar civarında bir ticaret hacmine sahip olacağımızı öngörüyorum ve bu durum iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin pandemi gibi zorlu bir sürece rağmen sürdüğü ve önümüzdeki günlerde bu zorlu süreç sonrasında bu temek üzerinden gelişeceği anlamına gelmektedir. Aralık ayında sona erecek olan ek gümrük vergilendirmesi uygulaması da iş dünyası açısından olumlu etki yaratacaktır.

Son olarak, Pakistan'ın "mavi ekonomi" girişiminden bahsetmek istiyorum. Federal Bakanlık ve kabine temsilcileri denizcilik sektörünü geliştirmek üzere projeler ve teşvikler üzerine bir çalışma yürütmekteler. Bu sektörün Pakistan için bakir bir alan olduğunu söyleyebilirim, Pakistan'da denizcilik alanında yatırımlara ihtiyaç duyuluyor. Bu kapsamda, denizcilik sektöründe ve gemi inşaatında önemli tecrübelere sahip Türk firmaları Pakistan'a gelerek bu alandaki fırsatları değerlendirebilirler. DEİK Başkanı Sayın Nail Olpak'ın da konuşmasında belirttiği gibi, pandemi döneminde büyük önem kazanan lojistik konusunda Türk firmalarına Pakistan'da denizcilik alanında oluşan fırsatları yakından incelemelerini tavsiye ederim. İki ülkede bulunan elçilikler olarak, bir sorunuz veya talebiniz olduğu takdirde, size yardımda bulunmak için her zaman burada bulunduğumuzu belirtmek istiyorum.

MUHAMMED SYRUS SAJJAD QAZI

Pakistan'ın Ankara Büyükelçisi

Öncelikle Sayın Büyükelçi Yurdakul'un belirttiği üzere, Büyükelçilik olarak ikili ticaret hacmini geliştirmek, yeni fırsatlar yaratmak ve karşılaşılan engelleri ortadan kaldırmak adına iş dünyasının hizmetinde olduğumuzu yinelemek isterim. Geçtiğimiz dönemlerde Büyükelçilik olarak, Pakistan'a yatırım yapan ve Pakistan'da iş birlikleri olan Türk firmalarına, yaşadıkları sorunların çözümüne yönelik destek vermeye gayret ettik.

21.yüzyılda diplomasi geleneğinin değiştiğine inanıyorum. 25-30 yıl öncesinde eğitim almış olan bizler gibi diplomatların bu gelenekte eğitim almış olan son nesil olduğunu düşünüyorum. Bugüne geldiğimizde devletler arasında kalıcı ilişkileri sağlayan, sürdüren ve koruyan en önemli kitle "iş insanları" ve bizler iş insanlarının yeni alanlar keşfetmesine, yeni fırsatlar yaratmasına destek veriyoruz. Böylece iş insanları huzur ve refahın gelişimine de katkı sağlıyorlar. Bugün düzenlenen toplantı da bu doğrultuda düzenlenen bir toplantıdır.

Türkiye ve Pakistan iş insanları dinamik ve hızlı hareket etme özellikleriyle biliniyor. Pakistan ve Türkiye kültürel, tarihsel ve dilsel olarak birbirine uzun zamandır bağlı olan iki ülkedir. Çok iyi politik ilişkilere sahip olan ülkelerimizin savunma alanında çok başarılı iş birlikleri mevcuttur. Bu duruma paralel olarak ikili ticaretin de aynı şekilde güçlü olması beklenmektedir. Bu durum iki ülke ve hükümetleri açısından bir zorluk olsa da en önemli rol, iş insanlarımıza düşmektedir.

Covid-19'un yarattığı, Türkiye'yi ve Pakistan'ı da etkilemiş olan ekonomik zorluklar mevcuttur ve bu süreçte özellikle havayolu ve konaklama firmaları önemli ölçüde zarar görmüştür. Bu kara bulutların arasında bir umut ışığı olarak Pakistan Uluslararası Havayolları PIA ve Pegasus Hava Yolları arasında ortak

uçuşlar başlatılmış bulunmaktadır ve Pakistan'dan Sabiha Gökçen Havalimanı'na karşılıklı uçuşlar başlamıştır.

Türkiye'nin Covid-19 ile mücadele eden ülkeler arasında iyi uygulamalara sahip olan 8 ülke arasında yer alması nedeniyle Türk iş insanlarının Pakistan'a yaptığı ziyaretlerde Covid-19 testi yapma zorunluluğunu ortadan kaldırmış bulunmaktadır. Covid-19 ile mücadele açısından Türkiye ve Pakistan'ın nüfusları göz önüne alındığında istatistiklere göre iyi durumda olduklarını belirtmek isterim. Bunun devam etmesini diliyorum ve ikinci dalganın da Türkiye tarafından rahatlıkla atlatılacağına yönelik inancımı belirtmek istiyorum.

Bu noktada her krizin bir fırsat olduğu yönündeki Çin değişimini aktarmak istiyorum. T.C. Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın şubat ayında gerçekleştirdiği ziyarette, Pakistan Ticaret Bakanlığı ve Türkiye Ticaret Bakanlığı arasında ekonomik ilişkileri geliştirmek, ticaret hacmini artırmak ve yeni fırsatları değerlendirmek adına ortak kararlar alınmıştır. Her iki ülke de, ticareti ilerletmeye yönelik çalışmalarda, ticarete konu olan geleneksel ürünlerin dışındaki ürünleri de kapsayan 300 maddelik listeleri karşılıklı olarak birbirlerine iletmek üzerine karar almışlardır. Bu çalışmanın iş insanlarımız açısından fırsat olarak değerlendirilebileceğine inanıyorum.

Pakistan Dışişleri Bakanlığı, eğitimi geliştirmek ve yurtdışında bulunan elçiliklerden yararlanmak adına bir girişimde bulunmuştur. Bu bağlamda, elçiliklerle görüşülerek buldukları ülkelerde iş çevreleri ile irtibat halinde 3 veya en fazla 5 önemli sektör belirlenmesi isteniyor. Ülkelerimiz arasında şimdiye kadar göz ardı edilmiş veya potansiyeli tam olarak ortaya çıkarılmamış geleneksel alanların dışındaki sektörlerin belirlenebilmesi için DEİK bünyesindeki İş Konseyi'nin yardımları ve tavsiyeleri bizim için önem taşımaktadır. Bugünkü toplantımız kapsamında networking oturumlarına konu olan sektörlerin bizler için çok önemli ve geçerli olan sektörler olduğunu belirtmek isterim.

Türkiye ve Pakistan'ın nüfusu birlikte 300 milyondur. 300 milyon nüfusun gıda ihtiyacı göz önüne alındığı zaman, gıda ve içecek sektöründeki iş birliklerinin ülkelerimiz için büyük bir öneme sahip olduğunu düşünüyorum. Diğer önemli sektör ise inşaat sektörüdür. Bilindiği üzere, dünyanın en iyi 250 inşaat şirketi arasında 60-70 Türk firması bulunmaktadır. Bu firmalardan bazıları Pakistan'da

faaliyetlerini sürdürmektedir, yakın zamanda Dolsar firmasını Pakistan'da sürdürdüğü başarılı faaliyetler ve sağladığı güven için tebrik etme fırsatı buldum.

Pakistan Hükümeti yüksek kalitede ve düşük maliyetli ev projesi kapsamında inşaat sektöründeki iş birliğinin büyük önem taşıdığını tekrar etmek isterim. Tekstil sektörü iki ülke arasında yapıştırıcı görevi görmesi gerekirken, bir yanlış anlaşılma konusu ve yarış haline gelmiş durumdadır. Bu nedenle, bu sektör açısından kurulacak olan ortaklıklar her iki taraf için de yararlı olacaktır. Bu yarış içinde ortak olarak bulunmak ve iki ülkenin birbirini ihtiyacı olan noktalarda tamamlayarak daha sonrasında 3.taraflara satması büyük ölçüde ilerleme sağlayacaktır.

Pakistan'da yatırımları bulunan firmalardan Pakistan'da iş yapma konusunda yaşanan problemleri, ilişkileri geliştirmek adına sunacağınız önerilerinizi bize iletmenizi ve birlikte çözüm bulmayı arzu etmekteyiz.

ANJUM NİSAR

Pakistan Ticaret ve Sanayi Odaları
Federasyonu (FPCCI) Başkanı

Türkiye ve Pakistan, ticaret ve yatırım anlamında bağları olan iki ülkedir. Bildiğimiz gibi dünya zor bir dönemden geçmektedir ve bu süreçte ilk aşama atlatılmış bulunmaktadır, Pakistan ve Türkiye'yi bu bağlamda şanslı sayabiliriz çünkü ekonomilerinin bu olumsuz süreç karşısında yeniden eski haline gelmeye başladığını görmekteyiz.

Ülkelerimiz arasında ikili ticaretin potansiyeli yansıtmadığını rahatlıkla söyleyebilirim. 2011 yılında 1.1 milyar dolar olan karşılıklı ticaret hacmi günümüze gelindiğinde 800 milyon dolar civarına gerilemiştir. Bu durumda Türkiye tarafından yerel sanayiye koruma amaçlı olarak 2014 ve 2017 yılında uygulamaya konulan ek gümrük vergileri etkili olmuştur. Pakistan ekonomisinin bel kemiği olan tekstil endüstrisinde, Pakistanlı firmaları Türkiye'de daha fazla ihracat gerçekleştirerek daha büyük pazar payına sahip olabilecekken, özellikle Covid-19 döneminde getirilen ek gümrük vergileri nedeniyle Türkiye pazarında yeterince yer alamadığımızı belirtmek isterim.

T.C. Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın 2020 yılının Şubat ayında gerçekleştirmiş olduğu ziyaret kapsamında birçok toplantı ve görüşme gerçekleştirildi. Bu görüşmeler neticesinde imzalanacak olan Serbest Ticaret Anlaşması'nın ekonomik ilişkilerin gelişimi açısından faydalı olacağına inanıyorum.

Pakistan, 220 milyon nüfusu ile büyük ve gelişen bir pazara ve büyüyen orta sınıfa sahip bir ülkedir. Pakistan çeşitli endüstrilerin başarılı bir şekilde faaliyette olduğu ve en gelişmiş sanayi bölgelerinin faaliyet gösterdiği bir ülkedir ve Türkiye'den dostlarımız Pakistan'da ortaklıklar kurarak bu durumdan yararlanabilir ve bu ortaklıklardan her iki ülke iş dünyası fayda sağlayabilir.

Türkiye'nin mühendislik alanında başarılı olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim. Son 5 yıl içerisinde kendi firmam için Türkiye'den kimya ve tekstil alanında ithalatımız gerçekleşti. İthal ettiğimiz ürün ve makinelerden çok memnun olduğumu söylemek isterim. Pakistan iyi bir yatırım destinasyonu olmakla birlikte, Türk firmalarının Pakistan'da yatırım yapmalarının endüstriyel bilgi, makine kullanımı, üretim gibi alanlarda Pakistan'ın Türkiye'nin tecrübelerinden faydalanması adına önemli olduğunu ve bu durumdan her iki tarafın da yararlanabileceğini belirtmek isterim.

Çin, Pakistan'a gerek altyapı gerekse birçok sektörde önemli yatırımlar gerçekleştirdi. Bizler Türkiye'nin de CPEC (Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru) kapsamında yürütülen bu projelere ortak olmasını arzu ediyoruz.

Pakistan'da turizm, eğitim, eğlence ve sağlık alanlarında da yürütülen projeler mevcuttur. İnşaat sektörü gelişerek büyüyen bir sektör konumundadır. Pakistan'da hükümet inşaat sektörüne odaklanmış durumdadır, bunun en büyük nedeni düşük maliyetli konut alanında bir eksiklik olmasıdır, bu projelerde Türkiye'nin yer almasını arzu ediyoruz. İnşaat sektörünün yanı sıra 40-50 farklı sektörde ekonomik aktivite yürütülmekte ve istihdam sağlanmaktadır.

Fiziksel olarak bir araya gelemediğimiz salgın sürecinde fuarlar gerçekleşemedi, sanal ortamlarda toplantı yapma ve yeni teknolojileri daha yakından tanıma sürecine girdik. Bu sürecin ardından yeniden heyet ziyaretlerinin gerçekleşebilmesini, iş insanlarının birbirlerini tanıyabilmek ve yeni iş birliği alanları geliştirmek üzere bir araya gelebilmelerini ümit ediyorum. Bugünkü toplantıda değinilecek olan önemli alanların gıda, içecek ve teknoloji transferi ve Türkiye'den tesis ve ekipman ithalatı olduğuna inanıyorum. Pakistan'da küçük ve orta ölçekli işletmeler, küçükten orta ölçeğe veya büyük ölçekli işletmeler haline geliyorlar. Ayrıca Pakistan'da büyük bir gıda ürünü talebi mevcut, bu nedenle belirttiğim gibi bu sektörle alakalı yapılacak olan görüşmeler büyük yarar sağlayacaktır. Bugün gerçekleşecek ikili görüşmelerin iş insanlarımızın daha fazla iş birlikleri kurmasına katkı sağlamasını diliyorum.

AMJAD RAFİ
FPCCI, Pakistan-Türkiye
İş Konseyi Başkanı

Öncelikle DEİK'e bu girişimlerinden dolayı, Covid-19 süresinde 2. toplantıyı düzenledikleri için teşekkür etmek istiyorum. İki Büyükelçimizin de aramızda bulunuşu, iş dünyası açısından oldukça cesaret verici olmakla beraber, her iki hükümetin de iş dünyası ile iç içe olarak, ilişkileri geliştirmek adına emek verdiği bir göstergesidir. Geçtiğimiz beş ay içinde bu toplantı Sayın Büyükelçilerimizle gerçekleştirdiğimiz 3. buluşmadır ve Büyükelçilerimiz her zaman önerilerimizi dinlemekte ve bize desteklerini göstermektedirler.

Gıda, içecek, inşaat teknolojileri ve makineleri gibi önemli sektörler belirlediğimiz bu toplantımızda, bu sektörlerden Türkiye ve Pakistan'ın önde gelen firma yetkilileri ile birlikte daha sonrasında network odalarına ayrılıyor olacağız. İnanıyorum ki, bu etkinlik sonrasında iş ilişkilerimizi geliştirmek adına yeni bir pencere açılmış olacaktır.

Türkiye, Pakistan için büyük önem taşımaktadır. Dışişleri Bakanlığımız tarafından yürütülen politik ilişkiler bağlamında ülkelerimiz "kardeş ülke" olarak belirtilmektedir ve ülkelerimizin ekonomik, kültürel ve jeopolitik, savunma alanlarında bir geçmişi bulunmaktadır.

İki ülke arasında var olan ticaret hacminin yeterli olmadığını ve son dokuz yılda azalma gösterdiğini belirtmek istiyorum. 2011 yılında 1 milyar dolar olan ikili ticaret hacminin 1 milyar dolarlık psikolojik bariyerin altına düştü ve geçtiğimiz yıl 803 milyon dolar olarak gerçekleşti. Geçtiğimiz dokuz yılda ikili ticaret hacminde avantajlı taraf Türkiye olmuştur. Bu durumun nedeni 2011 yılında Türkiye tarafından yürürlüğe geçirilen ek gümrük vergileri olmuştur. Pandemi döneminde ise, Türkiye Aralık ayına kadar devam edecek olan yüksek gümrük

vergisi uygulamasını yürürlüğe sokmuştur. İkili ticaretimizi arttırmaya yönelik gerçekleştirdiğimiz çalışmalar adına bugün burada gıda, içecek, inşaat makineleri ve teknolojileri sektörlerinden firmaları bir araya getirmiş bulunmaktayız. Bu toplantıdan maksimum yarar sağlayarak, kurulan ilişkileri gelecekte de devam ettirmeliyiz.

Hepinizin bildiği gibi, Sayın Başbakanımız Imran Khan “Naya Pakistan İnşaat Projesi”ni duyururken inşaaatıa yönelik teşviklerden de bahsetti. Proje kapsamında 5 milyon düşük maliyetli ev inşa edilecek. Birçok Türk firmanın, kendi ofisleri ve ortak girişimleri ile Pakistan’da var olduğunu bilmekteyiz, Türk firmaları Pakistan’da inşaat sektöründe başarılı işlere imza atıyorlar. İhtiyacımız olan şey Avrupa’da, Orta Asya’da faaliyetlerini sürdüren ve çok büyük projeler yürüten Türk firmalarının Pakistanlı firmalar ile ortaklık kurmaları; bu projelerde Pakistanlı firmaların alt yüklenici olmaları ve Türk firmaların Pakistan’dan inşaat malzemesi temin etmesidir, bu yolla “kazan-kazan” prensibi çerçevesinde her iki taraf için de kazançlı bir durum ortaya çıkacaktır ve ikili ticaret artacaktır.

T.C. Cumhurbaşkanı Sayın Erdoğan ve Pakistan Başbakanı Sayın Khan tarafından kararlaştırılmış olan “Stratejik Ekonomik Çerçeve” kapsamında hükümetler arası ilişkiler sürdürülürken, çerçeve kapsamında öne çıkan sektör ve konularda iş dünyasını temsilen bizlerin de bu konuya dahil olması gerektiğini düşünüyorum.

İki ülkenin savunma alanında mükemmel bir ilişkisi olduğunu, bu durumun iş birliği adına muazzam bir durum olduğunu da belirtmek isterim.

BİLAL KHAN PASHA

Pakistan İstanbul Başkonsolosu

Pakistan ekonomisi açısından, tüm dünyada olduğu gibi pandemi sürecinin yarattığı zorluklar bulunmaktadır. Pandemi öncesinde, Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru, inşaat girişimi ve finansal değerler göz önünde bulundurularak planlanan ekonomik büyüme % 5 iken, maalesef bu hedefin altında kalmıştır fakat büyümeyi tekrardan yakalamak adına çalışmalar devam etmektedir.

Enflasyon, enerji ve gıda fiyatlandırması konusunda yapılan anlaşmalar ile kontrol altına alınmıştır ve %8-9 aralığında tutulmaktadır. Tüm Merkez Bankaları gibi, pandemi döneminin yarattığı azalan yerel talep ve enflasyon korkusunu göz önünde bulundurularak faiz oranları 625 puandan fazla düştü.

İşsizlik oranı, 2018 yılına kıyasla, %5.50 den, %4.10 a düştü, bu bağlamda Pakistan'ın pandemi döneminde gücünü sürdürdüğünü söyleyebiliriz. Hazırlanan ekonomi paketi sayesinde, iş koşulları iyileştirildi ve işsizlik oranları azaltıldı. Özellikle tekstil ve üretim sektörlerinde istihdam sağlandı. Faiz oranları son iki aydır, %7 olarak kaydedilmektedir ve bu durumun Aralık ayına kadar devam edeceği öngörülmektedir. Nisan-Haziran ayı arasında düşen iş güveni yeniden sağlanmış durumdadır. Üretim sektörü tekrar yükselişe geçmiş bulunmaktadır. Bu artış şu an için az olsa da gelecek zamanlarda, Amerika, Asya ve Avrupa'dan gelecek talep ile üretim genişleyecektir.

Endüstriyel istatistiklere bakıldığı zaman, petrol ve elektrik satışlarının arttığı gözlemlenmektedir. Eylül ayında Afrika ve Güney Asya pazarına rekor seviyede çimento satışı gerçekleştirilmiştir. Perakende satışlarda da artış gözlemlenmektedir. Pakistan dış ticaretine bakıldığı zaman, son üç yılda, 23 milyar dolar bazında seyrettiği görülmektedir. İhracatı gerçekleştirilen ürünlerin başında, tekstil, pirinç, deri, deniz ürünleri, meyveler yer almaktadır. Küresel

ticaretimize baktığımız zaman, en büyük ortağın Amerika, sonrasında da Çin, Birleşik Krallık, Almanya olduğunu söyleyebiliriz.

Türkiye ihracat oranlarına bakıldığı zaman bu sıralamada 15. sırada yer almaktadır ve gelecekteki yıllarda, Türkiye'yi ilk 10'da görmeyi umut etmekteyiz. En fazla ithalatını yaptığımız alan, enerji ve yakıttır, daha sonrasında makine ve elektrik makineleri gelmektedir. İlaç ürünleri sektöründe ve zirai ürünler açısından, Pakistan ve Türkiye arasında birçok ticari ilişki mevcuttur. İthalat dinamikleri incelendiği zaman, Çin'in en büyük ortağımız olduğunu söyleyebiliriz. Çin'i, Birleşik Arap Emirlikleri ve Amerika takip etmektedir.

Pakistan ve Türkiye ithalat ve ihracat dinamiklerine baktığımız zaman; Pakistan'ın Türkiye'den olan ithalatının 500 milyon dolar ve Türkiye'ye ihracatının 300 milyon dolar olduğunu görüyoruz. 2011 yılında, 1 milyar dolar olan ikili ticaret hacminin gerilediğini görmekteyiz. Ticaret hacmini artırmak adına birçok fırsat bulunsa da, bu fırsatları gümrük vergileri nedeniyle değerlendirmemiz mümkün olmamaktadır. Pakistan'ın, Türkiye'ye ihracatını yaptığı başlıca ürünlere baktığımız zaman; pamuk(iplik, ham ürünler) toplam ihracatın, %50'sinden fazlasını oluşturmaktadır. Sonrasında ise, kimyasallar ürünler ve plastik yer almaktadır, ardından içecek sektörü gelmektedir.

Türkiye'nin Pakistan'a olan ihracatına baktığımız zaman ilk üç sırayı makine, (makine cihazları vb.) pamuk, demir ve çelik kalemlerinin oluşturduğunu görmekteyiz. Türkiye ve Pakistan arasında geleneksel hale gelen ve son yıllarda odaklanmış olduğumuz sektörler bakıldığında; tekstil ve giyim, deri, cerrahi aletler ve spor ürünleri bu kategoride yer almaktadır. Hizmet sektörlerine bakıldığında; lojistik ve nakliye, bilgi sistemleri, turizm ve konaklama yer alırken geleneksel olmayan ve büyük potansiyele sahip olduğuna inandığımız ürünler incelendiğinde ise; deniz ürünleri, et ve kümes hayvancılığı, meyve ve sebze, ayakkabı, makine, mermer ve granit, kimyasal gibi ürünler görülmektedir.

Turizm alanında Türk firmaların tecrübelerini Pakistan ile buluşturmak bizim için önem taşımaktadır. Covid-19 döneminin Pakistan ve Türkiye arasındaki ikili ticarete etkilerine baktığımız zaman; limanların kapatılması ve çalışma saatlerinin azaltılması negatif etkilere örnek olarak verilebilir. Pakistan'da ekonomiyi ayakta tutmak için açıklanan 15 milyon dolarlık destek paketi mevcuttur.

İkili ticaret açısından önemli etkilerden biri Türkiye tarafından Eylül ayında getirilen gümrük vergileridir. 2020 yılı Pakistan ve Türkiye arasında gerçekleşen ithalat ve ihracat istatistiklerine bakıldığında zaman, Pakistan'ın Türkiye'ye ihracatı açısından Nisan ve Temmuz ayları arasında bir gerileme mevcuttur, ağustos ayında ise bu durum değişerek, ihracat oranlarında artış kaydedilmiştir. İthalatta ise; Nisan ayında başlayan gerileme Haziran ayında artmış olup, bize Türkiye'nin iyileşme sürecini iyi bir şekilde gerçekleştirerek üretimini artırdığını göstermektedir.

Türkiye'nin gelecekte en büyük tarımsal ürün ve işlenmiş gıda ihracatçılarından biri olacağını öngörmekteyiz. Geçtiğimiz sene Türkiye'nin gıda sektöründe 5 milyar dolarlık bir dış ticaret fazlasına sahip olduğunu söylemek mümkündür. İşlenmiş gıda sektöründe, Türkiye'nin ithal ettiği ürünler arasında tahıl ilk sırada yer almaktadır ve bu sektördeki toplam ithalat hacminin yüzde 6'sını oluşturmaktadır. İşlenmiş gıda ve tarım sektöründe Türkiye'nin ithalat yaptığı en büyük ortağı Rusya'dır. Rusya'yı, Ukrayna, Malezya ve Amerika takip etmektedir. Aynı zamanda, Hindistan'ın da 52 milyon dolar ile bu listede olduğunu görmekteyiz ve Hindistan'ın Türkiye'ye işlenmiş gıda ve tarım sektörü ihracatında Pakistan'dan 15 kat daha fazla bir hacme sahip olduğunu söyleyebiliriz. Buğday, susam yağı, işlenmiş tütün gibi Türkiye'nin en fazla ithal ettiği ürünleri özellikle belirtmek isterim çünkü Pakistan bu ürünlerin ihracatını gerçekleştirmekte, bu bağlamda bir potansiyel oluştuğunu söylemek mümkündür. Özellikle, Pakistan'dan Türkiye'ye tütün ihracatının olabileceğini belirtmek isterim. Pakistan'dan Türkiye'ye yapılan tütün ihracatının geçtiğimiz üç senede 8- 9 milyon dolar bazında seyrettiği kaydedilmiştir.

T.C. Ticaret Bakanlığı'nın Pakistan'a ihraç edilebilecek potansiyel gıda ürünleri paylaştığı tabloda bakliyat, bitkisel yağlar, süt ve süt ürünleri ilk üç sırada yer almaktadır. Potansiyel sanayi ürünlerinde ise; demir çelik, otomotiv ana ve yan sanayi gibi sektörler başta yer almaktadır.

Pakistan ile Türkiye arasında yapılan ticari anlaşmalara bakıldığında en önemlileri arasında 2020 yılında yapılmış olan Stratejik Ekonomik Çerçeve anlaşması bulunmaktadır, önümüzdeki aylarda tamamıyla yürürlüğe girecek olan ve çalışmaların birçoğunun tamamlandığı bu anlaşmanın gündeminde yaklaşık 71 adet madde bulunmaktadır.

DEMİR AHMET ŞAHİN

T.C. İslamabad Ticaret Müşaviri

Pakistan İslam Cumhuriyeti, nüfusu 200 milyon olan geniş bir pazardır. Gayri safi yurtiçi hasılası, 2019 yılında 278 milyar dolardır. Kişi başına düşen GSYH ise 1357 dolardır. GSYİH'nin sektörel dağılımına bakıldığında, tarım sektörünün % 24, sanayi sektörünün % 20, hizmetler sektörünün ise %55 oranında yer aldığını görüyoruz.

Ülkenin ticaret ve finans merkezi Karaçi olmasına rağmen, GSYH'nin yaklaşık % 60'ını, tarım ve hizmet sektörlerinde başı çeken Pencap eyaleti oluşturmaktadır. Başlıca sanayi dalları ise, tekstil, gıda işleme, ilaç sanayi, inşaat ürünleri, kağıt ve gübre sanayidir. Ülkenin önemli tarım ürünleri pamuk, pirinç, buğday, şeker kamışı, meyve-sebze, süt, et ve yumurtadır. Yer altı kaynakları tuz, demir, kömür ve doğalgazdır.

Pakistan 2019 yılında 24.7 milyar dolar ihracat gerçekleştirmiştir. Öncelikli ihracat kalemleri arasında, pirinç, pamuk iplikleri, tekstil, lif, konfeksiyon ve etil alkol yer almaktadır. Pakistan'ın ihracatında önemli ülkeler; Amerika, Çin, Afganistan, Birleşik Arap Emirlikleri'dir. Türkiye bu listede 15. sıradadır.

2019 yılında Pakistan'dan ithalatımız 283 milyon dolardır; başlıca ürünler pamuk ipliği, tekstil ürünleri, etil alkol olmuştur.

2019 yılındaki ithalat rakamı 46.6 milyar dolar olan Pakistan'ın öncelikli ithal kalemleri, Körfez ülkelerinden gerçekleştirilen enerji alımlarıdır. Pakistan'ın ithalatında önemli yer tutan ülkeler Çin, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Endonezya ve Katar'dır. Türkiye bu sıralamada 30. sırada yer almaktadır.

2019 yılı için Türkiye'nin Pakistan'a olan ihracatı 499 milyon dolardır. Pamuk, pamuk ipliği, demir çelik ürünleri, tekstil makineleri, seramik ve karo ve benzeri inşaat malzemeleri ihracatımızdaki başlıca ürünlerdir. Rakamlardan görüldüğü gibi, ikili ticaretimiz istenilen potansiyele ulaşamamıştır.

Dünya Bankası'nın İş Yapabilme Kolaylığı Endeksi'nde Pakistan 2018 yılında 147. sırada yer alırken, 2019 yılında 136. sıraya, 2020 yılında ise 108. sıraya yükselmiştir. Türkiye ise bu endekste, 33. sırada yer almaktadır.

EYYÜP YILDIRIM

T.C. Karacı Ticaret Ataşesi

Türkiye ve Pakistan arasındaki iş ve yatırım fırsatlarına bakıldığı zaman yiyecek ve içecek sektöründe hububatlar önemli bir iş alanı oluşturmaktadır. Örnek vermek gerekirse, nohut Pakistan'da çok tüketilen bir gıda ve yüksek düzeyde ithalat gerçekleştirilmekte fakat Türkiye'nin payı bu ithalatta fiyat avantajı olmasına rağmen çok düşük. Mercimek, bezelye ve fasulye gibi ürünlerde de Pakistan pazarı açısından Türkiye fiyat avantajına sahiptir.

Sofralık yağlar alanında, Pakistan dünyanın en büyük 4. pazarıdır ve sofralık yağların %75'ini ithal etmektedir. 2.1 milyar dolarını doğrudan yağ olarak ithal ederken, 1.5 milyar dolarlık bölümünü de yağ tohumu olarak ithal etmektedir. Türkiye'nin döviz karşısında rekabetçi konumunun yükselmesi ile palm yağı ihracatı alanında Türkiye adına bir fırsat yaratılabilir. Zeytinyağında Pakistan'ın ithalatı 3.ülkeler yoluyla çok az bir miktarda gerçekleşmekte ve kalitesinin düşük olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, bu alanda iş insanlarımız açısından bir potansiyel oluşturduğunu söylemek isterim. Margarin ürününde de Türkiye'nin fiyat avantajı olmasına rağmen pazar payı çok küçüktür.

Süt ve süt ürünlerine bakıldığı zaman, pazarın büyüklüğüne rağmen işlenmiş süt ürünleri pazarı da düşük bir orandadır; bu bağlamda yatırım fırsatları, makine ve ekipman ihracatı, ortak girişimler, teknoloji transferi ve deneyim paylaşımı büyük önem taşımaktadır. Süt sektöründe bu kadar büyük bir üretim olmasına rağmen paketlemede sıkıntı yaşanmaktadır. Türkiye ve Pakistan arasında, hayvan çeşitliliğine ve peynir üretimine yönelik anahtar teslim projeler ve ortak girişimler yapılabilir. Dondurma da önemli bir sektör, dondurmalar ya düşük kalitede ya da yüksek fiyatta, bu noktada Türkiye'nin bir pazar fırsatına sahip olduğunu düşünmekteyim.

Meyve sebze kuru üzüm öne çıkmaktadır, Türkiye Pakistan'ın toplam 100 milyon dolar tutarındaki ithalatının sadece 12 milyon dolarlık kısmını gerçekleştirmektedir. Makarna, bisküvi, çikolata, deniz ürünleri, gazlı içecek gibi ürünler potansiyel oluşturmaktadır.

Gıda sektöründe iki ülke arasında; süreklilik, pazara erişim sorunu vardır. Türkiye-Pakistan ortak zincir marketi kurulması fayda sağlayarak tedarik zincirini kısaltacaktır, yeni ürünlerin raflarda yer bulabilmesine, uzun dönemli sözleşmelerin sağlanmasına faydalı olacaktır. Pakistan açısından da, kendi tedarikçileriyle çalışma fırsatı olacaktır, tüketiciler için daha ucuz fiyatlandırma ve pazar payında yükselme sağlanacaktır.

Gıda işleme konusunda, Türkiye'nin makine ve ekipmanlar açısından rekabetçi konumu değerlendirilmelidir. Türkiye makine sektörü % 60 oranında Avrupa ve Amerika'ya ihracat gerçekleştirmektedir. Avrupa ve Amerika pazarları içinde rekabet halindedir. Yüksek kalite ve avantajlı fiyatlara sahip bir sektördür. Yaklaşık 220 ülkeye Türkiye tarafından bu sektörde ihracat gerçekleştirilmektedir. Bu sektör toplam ihracatın % 10'unu oluşturmaktadır. Pakistan'ın makine sektöründe ithalatı 6 milyar dolardır ve 93 milyon doları Türkiye'den sağlanmaktadır, bu hususta iş birliğimizi geliştirmemiz gerekmektedir.

Demir çelik sektöründe Pakistan'ın 3.6 milyar dolarlık ithalat hacminde, Türkiye'nin payı sadece 7 milyon dolardır. Bu bağlamda, lojistik sorunu öne çıkmaktadır. Türkiye aynı zamanda, inşaat makineleri sektöründe de güçlü bir konuma sahiptir. Pakistan'ın inşaat sektöründeki mevcut durumunda 12 milyon eve ihtiyaç duyulmaktadır ve ortalama bir ev 65 bin dolar bir maliyete sahiptir, planlanmış altyapı projeleri mevcuttur. Pakistan tarafından uygulamaya konulan teşvik paketinde önemli vergi muafiyetleri bulunmaktadır, bu bağlamda Türk iş insanları ortak girişimler ile bu projeleri gerçekleştirebilirler. Altyapı projelerine bakıldığında metrobüs, raylı sistemler gibi potansiyel sağlayan birçok proje mevcuttur. Türkiye inşaat sektöründe toplamda 402 milyar dolarlık projeleri ile dünya çapında önemli bir yer tutmaktadır.

Toplantıda konuşma ve sunumların ardından sektörel oturumlara geçildi. Gıda & içecek, teknolojileri ve makineleri sektör oturumu Coca Cola İçecek Grup Kurumsal İletişim Müdürü Burcu Coşkun'un moderatörlüğünde, DEİK/

Türkiye-Pakistan İş Konseyi Başkan Yardımcısı ve Arçelik Türkiye/ Pakistan Müdürü Cemal Can Dinçer'in açış konuşmasıyla gerçekleştirildi. İnşaat & inşaat malzemeleri, teknolojileri ve makine sektör oturumu ise Siyahkalem Mühendislik İnşaat İş Geliştirme ve Yurtdışı Direktörü Mustafa Çetin Gümüsoğlu'nun moderatörlüğünde gerçekleştirildi.

INTERCONNECTED BUSINESS SERIES: TÜRKİYE-PAKİSTAN

NAİL OLPAK
DEİK Başkanı

CANER ÇOLAK
Genel Sekreter

BARKAN ÖZGÜR
Genel Sekreter Yardımcısı

VOLKAN YÜZER
İş Konseyi Bölge Direktörü
Tel: + 90 212 339 50 80
E-Posta: vyuzer@deik.org.tr

NESLİHAN ONURALP DAMALI
İş Konseyi Koordinatörü
Tel: + 90 212 339 50 18
E-Posta: nonuralp@deik.org.tr

SELMA BARDAKCI
İş Konseyi Koordinatörü
Tel: + 90 212 339 50 37
E-Posta: sbardakci@deik.org.tr

TEMMUZ YİĞİT BEZMEZ
İş Konseyi Koordinatör Yardımcısı
Tel: + 90 212 339 50 35
E-Posta: tbezmez@deik.org.tr

**Toplantı kapsamında
gerçekleşen sunumlar için
lütfen tıklayınız.**

**Semineri izlemek için
lütfen tıklayınız.**

**DEİK üyeliği için
lütfen tıklayınız.**

